

Martin Laine Aivar Mäe skandaalist: “Äkki on tunnistajatel õigus?” on põhjendatum küsimus kui “Äkki nad valetavad?”

Ohvrisüüdistamise ja tagumikutunde najal leiutatud müütidest ajendatud sõnavõttud järjekordse ahistamiskandaali ajal viitavad, et koletised on oluliselt enam kaitstud kui nende ohvrid. Arenenud ühiskonnas võiks olla võimalik nii ahistamises süüdistatava õiguste kui võimalike kannatanute samaaegne austamine.

Kunagi töötasin kollektiivis, kus oli aastaid segamatult tegutsenud rõve seksuaalne ahistaja, kes noori naiskolleege süsteemselt terroriseeris. “Ta ongi selline” ning “ära pane tähele” olid mõned sõnavõttud, mida tema kaitseks korduvalt kasutati, eiramaks pikalt kestnud tõsist probleemi.

Kui ahistaja lõpuks arvukate juhtumite tõttu siiski kollektiivist lahkuma pidi, leidis ka kolleege, kes olid pahased, et selline probleem üles kerkis: “Asi ei saanud ju olla nii hull. Noored on ikka tänapäeval nii tundlikud. Aastaid keegi ei hädaldanud ja nüüd siis järsku...” Need repliigid kõlavad kuidagi tuttavalt.

Rahvusooper Estonia direktor Aivar Mäed tabanud skandaali saatvate sõnavõttude taustal jääb mulle arusaamatuks, milline on ohvrisildistajate arvates õige ja eetiline seksuaalse ahistamise kannatanu? Et kuidas peaks näiteks mõni “pärisohver” sellistest juhtumitest teada andma, et ei satuks ise sildistamis- ja süüdistuslainete ohvriks?

Praegu näib mulle, et see on sõna otseses mõttes võimatu. Näiteks rahandusminister Martin Helme ristib võimaliku seksuaalse väärkohtlemise hoopis “mehelikkuseks”. Ning asjaoludest tuhkagi teadmata tulistab täie kindlusega välja postulaadi: “Kõik saavad ju aru, et skandaali tegelik eesmärk on kellelegi ametikoht vabaks teha.”

Oleks siis, et härra minister kas või pisut kahtleks enda väites. Ei. Jääb mõistmatuks, millistel objektiivsetel alustel sellise julge ohvrit sildistav ja süüdistav hinnang lähtub.

Kannatanu ütluste paikapidavus sellise veendumusega välistada ei ole süütuse presumpatsioon, kritikameel või tasakaalukus. Selline automaatne eelarvamus on lisaks ka faktiliselt ebaloogiline, sest massilised pahatahtlikud valeütlused seksuaalse väärkohtlemise kontekstis on müüt.

“Äkki on tunnistajatel õigus?” on kümme korda põhjendatum küsimus kui “Äkki nad valetavad?”

epl.delfi.ee

25.06.2020 16:59

Martin Laine

31000

Rahvusooper Estonia

Aivar Mäe

Erinevate USA-s läbi viidud uuringute järgi esineb valesüüdistusi seksuaalsete rünnakute puhul kaks kuni kümme protsenti juhtumitest (number kõigub nii palju, kuna valesüüdistuse mõiste pole nii selge kui näib). Selline näitaja on võrreldav iga muu kuriteoliigi valeraporteerimiste arvuga. Ometi ei näe me vargustest või peksmisest teada andnute suhtes nõnda naeruvääristava suhtumist.

Veelgi enam, probleem seisneb vastupidises. Liiga vähe süüdistatakse. Seksuaalne ahistamine ja seksuaalsed rünnakud on alaraporteeritud. Enamik (63 protsenti) juhtumeid ei tule välja.

Euroopa Liidu põhiõiguste ameti (FRA) läbi viidud uuringu kohaselt on Eestis seksuaalvägivalda kogunud 13 protsenti naistest, kes on vanemad kui 15-aastased. Iga kaheksas naine.

Tõenäosus, et igaüks meist tunneb mõnda ohvrit (ja ründajat), on tohutu. Seega on üüratu ka tõenäosus, et näiteks #metoo kampaania raames tuleb juhtumeid välja palju ning täiesti loogiline, et seksuaalses väärkohtlemises võivad olla süüdi ka tuntud inimesed.

Minister pakub sellise retoorikaga kurjategijatele ja moraalsetele vördjatele katust, sest ta hoiab ära järgmiste ohvrite julguse tunnistustega välja tulla ning võimaldab ahistajatel segamatult tegutseda. Sellise sõnavõtu oleks Helme võinud tegemata jätta ning inforeostamise asemel rahandusministrile kohaseid ülesandeid täita.

Ohvritsüüdistamise retoorikat on avalik debatt täis ilma Helmetagi. Tihti kõlavad küsimused: "Miks just nüüd? Miks te varem välja ei tulnud?"

Aga miks mitte just nüüd? Kannatanu hääl on enamasti kümme korda vaiksem ja ebaolulisem kui ründaja oma, eriti kui ahistaja on võimupositsioonil ning kannatanu elu tema kätes. Hirm enda kogemustest rääkida viib tihti ka selleni, et ohvrid ei tea ka teineteise olemasolust, mistõttu tunnevad nad end üksi. Pole olemas väga palju inimlikumat reaktsiooni, kui sellises olukorras vaikida.

Nagu öeldud, statistika tõendab, et probleem on, aga sellest ei julgeta rääkida. Inimesed ei julge tulla süüdistustega välja muuhulgas just sellist laadi küsimuste pärast. Seega küsijad peaksid vastuse leidmiseks peeglisse vaatama. Ilmselgelt ei taha keegi teatada seksuaalsetest rünnakutest, kui seepärast tuleb võidelda ajuvabade eelarvamustega ja alusetute kahtlustega.

Eelneva tõttu on ka alusetu viidata tunnistajate anonüümsusele kui probleemile. Ka mina eelistaks, et süüdistuste taga oleks nimed. Kuid paraku näitab senine reaktsioon, et just selliste ohvrisüüdistajate eest tuleb kaitset pakkuda seni, kuni Helme-sugused tegelased ka aru saavad, et võimaliku ohvri alusetu sildistamine ja mõnitamine ei ole okei.

Ma olen kindel, et sarnaste süüdistuste esitamine enda nime alt ei oleks järgnenud meediapilti ja reaktsiooni oluliselt muutnud, vaid oleks ainult teinud "sihtmärgid" ohvrisüüdistajatele selgemaks.

Helme suhtumine ja "talupojatarkus" on võimupositsioonidel viibivatele meestele norm. Ka Aivar Mäe ise ning Estonia nõukogu esimees Arne Mikk on enda kõnepruugis kasutanud #metoo kampaaniat eelkõige iroonilises ja naeruvääristavas võtmes. Millest lähtuvalt? Faktidest igatahes mitte.

Rahvusooper Estonia nõukogu esimehe arusaamised seksuaalse väärkohtlemisest on üldse kummastavad ning reedavad tema sobimatust selle probleemiga tegelema.

Esiteks arvab ta näiteks, et ahistamises süüdistatavale saab anda sellises kontekstis hinnangud isiklikust kogemusest lähtuvalt. Näiteks väide "selliseid termineid teatrijuht ei kasuta" lähtub eeldustest, justkui tõendaks Mäe väärkäitumist vaid see, kui härra peadirektor ka nõukogu esimehe tagumiku kohta kommentaare pilluks.

Teiseks on arusaamatu kommentaar: "Paljud hoiavad selles küsimuses Mäe poole". Seksuaalse väärkohtlemise süüdistusi ei lahendata populaarsusvõistlustega. Ei oleks siis ilmselt ka kuritegusid mõtet menetleda, kui kuriteost olulisem oleks see, mitme inimese suhtes pahategusid toime ei pandud.

Ilmselt on Miku eos probleemi välistav reaktsioon tingitud ka sellest, et Aivar Mäe on talle "oma". Miku põlvkonna meeste (ja naiste) seas on aga selline reaktsioon ka üldiselt üsna ootuspärane käitumismuster. Iga seksuaalse ahistamise artikli kommentaarium ja sotsiaalmeedia on sellist retoorikat täis.

Kas eelnev arutluskäik viitab, et Aivar Mäe on minu meelest automaatselt süüdi seksuaalses ahistamises? Absoluutselt mitte.

Tuleb tagada üheaegselt, et võimalike ohvrite süüdistusi võetakse tõsiselt ja neid ennast automaatselt ei süüdistataks, kuid ka see, et tagatud oleks süüdistatava võimalus end kaitsta.

Märgin vaid, et kümne eraldiseisva töötaja kuri vandenõu ei ole faktiliselt nii tõenäoline, et süüdistusi automaatselt välistada ning

kommenteerijatel oleks mingigi õigustus võimalikke ohvreid mõnitada ja taasohvristada.